

Irano-Islamic Research in Politics, Vol.4, No2, 63-105.

A Qualitative Comparative Comparison Between presidential Cultural Ideas and Cultural Policies of the¹

Seyed Ehssan Najmolhoda²

Mohammad Reza Yazdani Zazerani³

Mehraban Hadi Peikani⁴

Abstract

With the beginning of the policy sciences «researchers have been trying to gain an understanding of the policy process and how public policies are formed So far «various theoretical perspectives have been expressed in this regard «but despite this «theoretical unity has not been achieved regarding the superiority of a key factor. In the last decade «with the emergence of theoretical perspectives that focus on the role of ideas «a new path has been opened for researchers that promises to overcome problems. In this regard «the present study objectively examines the effect of ideas in changing the cultural policies of the Islamic Republic of Iran in order to draw a clear picture of the role of ideas in the policy-making environment.

The present study conducts a qualitative comparison between two sets of qualitative data. Accordingly «in the present study «recurring ideas are first selected as data and then it is examined whether cultural policies are adopted in accordance with that idea in practice. To identify the effect of recurring ideas on adopted policies «the qualitative comparative analysis method is used. The application of qualitative comparative analysis in this study is the “General Membership Evaluation Model” The aforementioned analysis begins with the definition of the data and ends with the assignment of a membership score and the summary of the argument for the

¹. Received:27/02/2025; Accepted: 09/07/2025; Printed: 18/07/2025

Iran. «Isfahan «Islamic Azad University «Isf.C. « . Ph.D Student of Public Policy²
4710039224@iau.ir

«Islamic Azad University «Isf.C. « . Assistant Professor of Political Science Department³
Iran (Corresponding Author) Yazdani.mrz@iau.ac.ir «Isfahan

«Islamic Azad University «Isf.C. « . Assistant professor Department of management⁴
Iran. Peykani@iau.ac.ir «Isfahan

membership score. According to the qualitative comparative analysis method, after the data is determined, a basis for observing the outcome must be determined; in the present study, the policies adopted in the Supreme Council of the Cultural Revolution are determined as the expected outcome. The data collected on recurring ideas are from four presidential honeymoon periods, the first of which was in 1997 and the last one in 2009. Data related to recurring ideas were extracted as secondary data from the study (Najmolhoda et al., 2024), which shows a total of 31 recurring ideas during the honeymoon periods. Despite the change of governments and even the president himself, the number of recurring ideas does not differ much from each other, but the range of issues they imply is diverse and has different content. However, issues such as education, justice, and youth are common in different presidential terms.

In order to conduct a practical, all the council's approvals will be extracted, coded, and aggregated based on content, separated by presidential term. The approvals published on the website of the Supreme Council of the Cultural Revolution include 686 approvals for 4 presidential terms, which covers a period of 16 years. In the present study, all these approvals were extracted and coded, and finally, considering the existence of common content, they were aggregated in 196 cases.

The result of the aforementioned comparison indicates that at least half of the ideas were converted into public policy in the first and second terms of Khatami, and then in the first and second terms of Ahmadinejad's presidency, this amount reaches two-thirds of the ideas. This rate of conversion of ideas into policies indicates the growing impact of ideas in changing policy. Also, more than one resolution has been adopted regarding ideas such as "creating security and peace for citizens", "strengthening non-governmental organizations", "the idea of promoting religious and revolutionary values", "advancing the level of science and knowledge", "making religious and revolutionary values a criterion in activities", "reforming the structure governing education and research", and "promoting an ideal society image based on the ideals of the revolution", which can be considered as "powerful ideas" in terms of their ability to influence and change cultural policies.

The results of the present study confirm the role of ideas in the study of policy change and are a step in the direction of research on the trend of turning towards ideas, considering the policy-making environment of the Islamic Republic of Iran. The results obtained can be generalized to other areas of public policy, and it is expected that conducting complementary research

focusing on ideas in different areas will lead to similar results. Accordingly, it is recommended to use recurring ideas as a basis for policy change, especially in futures studies, to make it possible to estimate future public policy changes in Iran with greater accuracy and precision.

Keywords: *Public Policy Making, Idea, Policy Change, Cultural Policy, Supreme Council for the Cultural Revolution, Qualitative Comparative Analysis*

سیاست‌پژوهی اسلامی ایرانی، سال چهارم، شماره دوم (پیاپی چهاردهم)، تابستان ۱۴۰۴، ۶۳-۱۰۵.

مقایسه تطبیقی کیفی بین ایده‌های فرهنگی رؤسای جمهور و سیاست‌های فرهنگی شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۲

سیداحسان نجم‌الهدی^۱

محمدرضا یزدانی‌زازانی^۲

مهربان هادی‌پیکانی^۳

چکیده

تلاش برای درک چگونگی تغییر سیاست عمومی سبب مطرح‌شدن دیدگاه‌های متعدد در خصوص عوامل زمینه‌ساز تغییر در فرایندهای سیاست و بروندهای آن شده است. در این حوزه، توجه به عامل ایده دارای سابقه دیرینه‌ای است؛ چنان‌که پژوهشگران با شکل‌گیری جریان چرخش به سوی ایده، تغییر در سیاست‌های موجود را با کاربست ایده در قالب اکتشاف، ابزار استراتژیک و چارچوب نهادی تبیین می‌کنند. پژوهش پیش‌رو با بررسی ایده به منزله چارچوب نهادی تلاش دارد تا اهمیت ایده‌ها در تغییر سیاست‌ها را در محیط سیاست‌گذاری جمهوری اسلامی ایران تبیین کند. به این منظور مقایسه‌ای بین ایده‌هایی که رؤسای جمهور در ابتدای دوره ریاست خود جهت سیاست‌های فرهنگی بیان کرده‌اند، با سیاست‌های فرهنگی‌ای که مطابق با آن ایده‌ها در زمان ریاست ایشان به تصویب رسیده، صورت گرفته است. جهت انجام این مقایسه از ایده‌های تکرارشونده (داده ثانویه) و تحلیل محتوای سیاست‌های فرهنگی‌ای که در شورای عالی انقلاب فرهنگی در دو دوره ریاست جمهوری آقای خاتمی و آقای احمدی‌نژاد تصویب شده، استفاده شده است. مقایسه نهایی با روش تحلیل تطبیقی انجام شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در هر یک از دوره‌های ریاست جمهوری، حداقل نیمی از ایده‌های تکرارشونده به سیاست فرهنگی تبدیل شده‌اند و حتی به ازای بعضی از ایده‌ها چندین سیاست اتخاذ شده است.

واژگان کلیدی: سیاست‌گذاری عمومی، ایده، تغییر سیاست، سیاست فرهنگی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، تحلیل تطبیقی کیفی.

۱. تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۴/۱۸؛ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۴/۲۷

۲. دانشجوی دکتری رشته سیاست‌گذاری عمومی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. ۴۷۱۰۰۳۹۲۲۴@iau.ir

۳. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول) Yazdani.mrz@iau.ac.ir

۴. استادیار گروه مدیریت، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. Peykani@iau.ac.ir

مقدمه

از بدو شکل‌گیری دانش سیاست‌گذاری تلاش پژوهشگران برای درک فرایند سیاست و فهم چگونگی شکل‌گیری سیاست‌های عمومی به اوج رسیده است. تاکنون دیدگاه‌های نظری مختلفی در این خصوص بیان شده‌اند، با این وجود وحدت نظری در خصوص برتر بودن یک عامل کلیدی حاصل نشده است. دلیل این موضوع به ویژگی ماهوی سیاست‌های عمومی بازمی‌گردد که از پیچیدگی زیادی برخوردار است (کیرنی، ۲۰۱۹، ۹-۱۰). تعداد بازیگران سیاسی دخیل و چندبُعدی بودن مشکلات عمومی تلاش برای دستیابی به تصویری جامع را با سختی زیادی همراه می‌کند. به همین جهت نظریه‌های مطرح‌شده تنها بخشی از واقعیت موجود را تبیین می‌کنند (بات، ۲۰۱۹، ۶۷). خوشبختانه در دهه اخیر با مطرح‌شدن دیدگاه‌های نظری‌ای که نقش ایده را محور قرار می‌دهند، مسیر جدیدی پیش‌روی پژوهشگران گشوده شده است که نوید از عبور از مشکلات را می‌دهد. مجموعه نظریه‌های ایده‌محور همچنان جریانی در حال توسعه محسوب می‌شوند که هنوز به صورت یک مکتب منسجم تبدیل نشده‌اند، اما به آن اندازه‌ای هم از بنیادهای نظری برخوردار شده‌اند که بتوان از ایده‌ها برای مطالعه یک محیط سیاست‌گذاری مشخص مانند سیاست‌های یک کشور استفاده کرد (بات، ۲۰۱۹، ۶۷). در همین راستا، پژوهش حاضر به بررسی عینی اثر ایده در تغییر سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد تا تصویری گویا از نقش ایده در محیط سیاست‌گذاری ترسیم کند. انتخاب سیاست‌های فرهنگی دارای دو مزیت مهم است؛ اولاً این سیاست‌ها در یک نهاد متمرکز (شورای عالی انقلاب فرهنگی) اتخاذ می‌شوند که اعضای کلیدی آن با تغییر حکومت تغییر می‌بایند و لذا امکان بررسی تغییرات سیاست با توجه به تغییر حکومت و ایده‌های جدیدی که نمایندگی می‌کنند، فراهم می‌شود. از طرفی هم سیاست‌های فرهنگی ازجمله موضوعاتی هستند که بازیگران سیاسی نسبت به اهمیت آن واقف‌اند؛ بازیگران همواره بخش زیادی از انرژی و وقت خود را صرف ایده‌پردازی برای سیاست‌های فرهنگی و تثبیت ایده‌های خود در اذهان عمومی می‌کنند. در این راستا، ابتدا ایده‌هایی که رؤسای جمهور مکرراً آنها را در دوره ماه‌عسل مطرح کرده‌اند، مرور می‌شوند و سپس با

محتوای مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی مقایسه می‌شود تا مشخص شود هر یک از رؤسای جمهور چه میزان از ایده‌های خود را هم‌زمان با طول دوره تصاحب کرسی ریاست شورای عالی انقلاب فرهنگی به سیاست فرهنگی تبدیل کرده‌اند. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی اثر ایده‌های تکرارشونده در تغییر سیاست‌های فرهنگی (سیاست عمومی) در بازه زمانی چهار دوره ریاست‌جمهوری از سال ۱۳۷۶ لغایت ۱۳۸۸ است.

بیان مسئله و ادبیات پژوهش

ذیل دانش سیاست عمومی مسئله چگونگی ارزیابی سیاست‌های موجود، اجرای صحیح سیاست‌ها و اخذ تصمیمات بهینه توسط سیاست‌گذاران مورد توجه هستند. اما یکی از مهم‌ترین مباحث، پرسش مربوط به چگونگی تغییر سیاست است؛ همچنان پرسش‌های کلیدی دانش سیاست‌گذاری شامل یافتن پاسخی برای چگونگی شکل‌گیری سیاست‌های جدید حسب کنش بازیگران است (جان، ۲۰۱۸، ۲). مطالعات انجام‌شده در زمینه اتخاذ سیاست و تغییر سیاست را می‌توان به دو نسل اول و نسل دوم دسته‌بندی کرد. نسل اول شامل پژوهش‌هایی می‌شوند که از بدو مطرح‌شدن دانش سیاست عمومی در دهه ۵۰ میلادی به بررسی ماهیت تصمیم‌گیری و میزان تسلط بازیگران بر اطلاعات پرداختند. بر این اساس، اصل تغییرات تدریجی و پیروی سیاست‌گذاران از الگوی عقلانیت محدود نمایان شد. اما از دهه ۹۰ میلادی، نسل دوم مطالعات تغییر سیاست رایج شد که معطوف به شرایط پیچیده سیاست‌گذاری است (جان، ۲۰۱۸، ۲). ماحصل این مطالعات، ارائه چارچوب‌های نظری مشهور از جمله ائتلاف حامیان، تعادل گسسته و جریانات چندگانه است که با خود مفاهیمی مانند پنجره فرصت و سطل زباله را هم رایج کردند. وجه مهم و مشترک این نظریات توجه به نقش ایده در فرایند سیاست است (اسوینکس، ۲۰۲۰، ۲۸۲). به همین علت از این جریان مطالعاتی با عنوان جریان «چرخش به سوی ایده»^۱ یاد می‌شود که دلالت‌گر اهمیت مؤلفه ایده در شناخت کنش‌های بازیگران سیاسی و اتخاذ سیاست‌های جدید است. بر اساس نگاه جریان چرخش به

^۱ Ideational Turn

سوی ایده، «ایده‌ها منبع اصلی تعیین‌کننده رفتار سیاسی» هستند (لارسون، ۲۰۱۵، ۱۷۵)؛ زیرا نگاه بازیگران به مشکلات عمومی برگرفته از ایده است و مطابق ایده نسبت به مشکلات واکنش نشان می‌دهند. این کاربرد ایده مورد توجه تحلیلگران واقع شده است و عبارت «ایده اهمیت دارد» را برجسته کرده‌اند که پژوهش‌های متعددی در زمینه نقش ایده و ارتباط آن با موضوعات تغییر سیاست و گفتمان منتشر شده‌اند.

جدول شماره ۱. اهمیت ایده در مطالعات سیاست‌های عمومی

پژوهشگر(ان)	یافته‌های اصلی پژوهش
بومگارتنر و جونز (۲۰۱۰)	ایده‌ها دارای قدرت مقاومت‌ناپذیری هستند که توانایی ایجاد تغییرات شدید در نظام سیاسی را دارند. اصل وجود ایده‌های مختلف در جامعه از کنترل افراد خارج است اما برجسته‌شدن ایده‌ها به فعالیت بازیگران سیاسی، گروه‌های ذی‌نفع و حتی جو حاکم ملی وابسته است. رهبران سیاسی به قدرتی که از ایده‌های موجود دریافت می‌شود توجه دارند و تلاش می‌کنند تا ایده‌هایی را حمایت کنند که قدرت به کرسی نشاندن سیاست‌های پیشنهادی مطلوب‌شان را فراهم می‌کند.
کیرنی (۲۰۱۹)	هرچند مؤلفه قدرت یکی از موضوعات کلیدی در مطالعه سیاست‌های عمومی به حساب می‌آید، اما در بررسی چگونگی اعمال قدرت توسط بازیگران سیاسی باید به نقش ایده‌ها توجه کرد. اینکه کدام ایده‌ها توسط بازیگران سیاسی مطرح و حمایت می‌شوند اهمیت دارد؛ زیرا تنها زمانی بازیگران به قدرت دست می‌یابند که شهروندان یک ایده مشخص را پذیرفته باشند. ایده‌ها می‌توانند زمینه تغییر سیاست را فراهم کنند.
بیلند	ایده‌ها یکی از مؤلفه‌های مهم در مطالعه سیاست‌های عمومی به حساب می‌آیند. ایده به معنای باور تثبیت‌شده

(۲۰۱۹)	در نزد بازیگران فردی و جمعی است. تأکید بر فعالیت بازیگران در خصوص این موضوع مهم است؛ زیرا نقطه آغاز و پایان تحلیل ایده‌ها، تمرکزکردن بر اظهارات بازیگران بخصوصی است که جهان‌بینی خود را بیان می‌کنند. در تحلیل ایده‌ها بازیگران سیاسی به عنوان کارگزارانی محسوب می‌شوند که توانایی ایجاد و تغییر سیاست‌ها را دارند.
کارستینسین و اشمیت (۲۰۱۶)	مطالعه رفتار و مطالبات بازیگران در فرایند سیاست‌گذاری باید از زاویه ساختار ایده‌ها شروع شود. نباید فقط به اهمیت ایده‌ها در فرایند سیاست‌گذاری اکتفا کرد، بلکه توجه به نقش ایده‌ها نیز اهمیت دارد. ایده به شکل خاص برای بازیگران حامی خود قدرتی را فراهم می‌کند که شکلی از قدرت سیاسی است.
تیلور-گوبی (۲۰۰۵)	عامل اصلی ایجاد تغییر سیاست را باید در تحولات سیاسی-اقتصادی و تغییر ایده‌ها جست‌وجو کرد. البته شدت و عامل این تغییرات حسب محیط کشورهای مختلف متفاوت است. ایده‌ها توسط بازیگران مطرح و بازتاب داده می‌شوند تا توجه عمومی را به خود جلب کنند.
شیرر و همکاران (۲۰۱۶)	پژوهشگران از مؤلفه‌های متفاوتی برای تبیین تغییر سیاست استفاده می‌کنند که از این میان فعالیت‌های گروهی بازیگران سیاسی به‌ویژه در قالب شبکه سیاست ^۱ مورد توجه قرار گرفته است. با این حال، بررسی دقیق این موارد نشان می‌دهد هرچند تغییر در شبکه سیاست با تغییر سیاست همراه می‌شود، اما محرک اصلی تغییر شبکه سیاست، تغییر در ایده شبکه است.
نجم‌الهدی و همکاران	فعالیت‌های بازیگران سیاسی چگونگی شکل‌گیری سیاست، انتخاب‌شدن و تغییر سیاست را مشخص می‌کند، اما مهم‌ترین فعالیت بازیگران انتشاردادن ایده و

گفتمان‌های سیاسی است. ایده و گفتمان، ابزارهای کارآمدی هستند که بازیگران به کمک آن می‌توانند باورهای خود را در جامعه بازتاب دهند و برای تغییر وضع موجود تلاش کنند. در ایران رؤسای جمهور به عنوان بازیگر سیاسی شاخص، ایده‌های مختلفی را در زمینه سیاست فرهنگی مطرح کرده‌اند که مؤید این مطلب وجود ایده‌هایی است که توسط یک بازیگر تکرار می‌شوند.	(۲۰۰۲)
تلاش برای فهم عامل تغییر سیاست چشم‌اندازهای متفاوتی را پیش‌روی بازیگران گشوده است. به شکل کلی می‌توان کانون مورد توجه چارچوب‌های نظری برای فهم تغییر سیاست را در سه عامل کلیدی نهاد (پیش‌زمینه)، علایق (بازیگران و قدرت) و ایده (ارزش و شواهد) خلاصه کرد. با این حال، آنچه در نهایت تغییر سیاست را رقم می‌زند، تغییر در یکی از سه عامل کلیدی به شیوه‌ای است که باعث شود فرایند سیاست‌گذاری دستخوش وقوع رخدادهایی شود که بر دو عامل کلیدی دیگر هم اثر بگذارد. البته نباید از نقش بازیگران سیاسی هم غافل شد؛ زیرا این بازیگران هستند که ایده‌ها را در بستر گفتمان نمایان می‌کنند تا امکان انتقال آن به فضای عمومی فراهم شود.	اشمیت (۲۰۱۱)

به شکل کلی بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهند توجه پژوهشگران به نقش ایده در اثرگذاری بر سیاست‌های عمومی معطوف شده است که به پویایی سیاست‌گذاری منتهی می‌شود. البته بررسی ایده‌ها با در نظر گرفتن فعالیت بازیگران سیاسی انجام می‌شود. ایده‌ها نیازمند افرادی هستند که به بازتاب‌دادن و برجسته‌شدن‌شان در سطح جامعه بپردازند. این کار برای بازیگران این مزیت را در پی دارد تا قدرت و فرصت لازم را برای تغییر سیاست کسب کنند. درک عمیق‌تر از اثرات ایده یا شناخت خرده‌نظام‌هایی که در آن ایده می‌تواند به عامل کلیدی تغییر سیاست تبدیل شود، مستلزم پژوهش‌های تکمیلی است. در همین راستا، پژوهش حاضر تلاش دارد تا عاملیت ایده‌ها را

در خرده‌نظام سیاست فرهنگی بر اساس فعالیت بازیگرانی که در رأس هرم سیاست‌گذاری سیاست فرهنگی هستند، بررسی کند. امید است با این کار مشخص شود چه اندازه از ایده‌های مورد تأکید بازیگران به سیاست فرهنگی تبدیل می‌شوند و در نتیجه تصویری مناسبی از عاملیت ایده‌ها در محیط سیاست‌گذاری ایران به دست آید. از آن زمان تاکنون پژوهش‌های جدیدی به بررسی کارکرد ایده در حوزه سیاست عمومی می‌پردازند که طی آن ایده مستقل از عوامل دیگر در نظر گرفته می‌شود. به‌طور کلی این پژوهش‌ها سه برداشت مختلف از ایده را دنبال می‌کنند: ایده به منزله اکتشاف،^۱ ایده به عنوان ابزار استراتژیک^۲ و ایده به عنوان چارچوب نهادی^۳ (اسوینکلس، ۲۰۲۰، ۲۸۳).

ایده به منزله اکتشاف: اولین نگرش در خصوص کاربست ایده را می‌توان در مطالعاتی مشاهده کرد که طی آن ایده به منزله اکتشاف یا باور ذهنی بازیگران سیاسی است. طی این نگرش ایده به عنوان میان‌بری تلقی می‌شود که افراد به وسیله آن محیط پیچیده پیرامون خود را معنی می‌بخشند. ایده دارای ماهیت ذهنی است که یک رابطه علی را در ذهن افراد در خصوص مسائل جامعه ایجاد می‌کند و ملاکی برای قضاوت افراد می‌شود. کارآمدی ایده برای شهروندان موجب شده که ایده همواره بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی شهروندان باشد. در این صورت پژوهشگرانی که از این روش برای مطالعه سیاست‌های عمومی استفاده می‌کنند اثر باور بازیگران سیاسی را بر برون‌دادها (سیاست‌های اتخاذشده) می‌سنجند. بنابراین مطالعه از یک سطح خُرد (باور بازیگران) شروع شده و مشاهدات را تا سطح کلان سیاست‌گذاری پوشش می‌دهد.

ایده به عنوان به ابزار استراتژیک: در نگرش دوم، ایده ماهیت ابزارگونه می‌یابد که توسط بازیگران دخیل در فرایند سیاست‌گذاری استفاده می‌شود. ایده‌های موجود توسط بازیگران متناسب با اهداف خودشان تغییر می‌یابند

¹ Heuristics

² Strategic Tools

³ Institutional Framework

و سپس بازیگران با استفاده از گفتمان تلاش می‌کنند ایده‌های تغییر یافته را جایگزین ایده‌های موجود کنند. استفاده از بستر گفتمان فرصت تشکیل ائتلاف و اعمال فشار برای تغییر دستور کار سیاست‌گذاران را به بازیگران می‌دهد که نتیجه آن رقم خوردن تغییر است. چنین نگرشی به‌ویژه در چارچوب تحلیل روایی^۱ کاربرد دارد؛ چارچوبی که ایده‌ها را همچون ابزاری استراتژیک برای غنی‌سازی روایت به تصویر می‌کشد (نجم‌الهدی و یزدانی‌زادانی، ۱۴۰۰). در این نگرش ایده‌ها به وسیله‌ای برای برساختن واقعیت توسط بازیگران سیاسی تبدیل می‌شوند. مهم‌ترین مسئله در نگرش ابزارگرایانه ضرورت وجود پیمانکاران سیاستی خواهد بود. ایده تنها در اثر تلاش‌های یک پیمانکار سیاسی است که فرصت جلب توجه دیگر بازیگران سیاسی و در نهایت سیاست‌گذاران را می‌یابد. تفاوت مهم این نگرش در مقایسه با نگرش آموزه‌محور، تغییر یافتن مداوم ایده‌ها متناسب با شرایط است. به بیان دیگر چنین نیست که از قبل ایده‌ها به صورت پیش‌ساخته و نهادینه‌شده وجود داشته باشند. مطالعات ایده از منظر ابزار استراتژیک بر اساس سطح تحلیل میانه انجام می‌شود؛ زیرا ایده به عنوان ابزاری است که توسط گروهی از بازیگران جهت تحقق اهداف مورد نظرشان استفاده می‌شود.

ایده به عنوان چارچوب نهادی: مطابق برداشت چارچوب نهادی ایده موضوعی بین‌ذهنی^۲ بوده که در یک محیط خاص بین افراد منتقل می‌شود. ایده وابسته به یک بستر مشخص است تا امکان تبلور و اثرگذاری را پیدا کند. اثر ایده برابر با ترویج شدن یک الزام یا هنجار اجتماعی است که باعث تبعیت افراد از آن می‌شود. لذا ایده قابلیت نظم‌بخشی به جامعه را دارد. محتوای ایده دال بر یک باور مشترک در خصوص چگونگی انجام امور در جامعه است. مطالعه ایده در چارچوب نهادی مستلزم استفاده از سطح تحلیل کلان است تا مشخص شود وجود باورهای مشترک چگونه بر فضای سیاست‌گذاری اثر می‌گذارد.

¹ Narrative Policy Framework

² Intersubjective

با توجه به تفاوت‌های مشهود در کاربست ایده مرسوم است که پیش از شروع پژوهش، حسب هدف پژوهش، پژوهشگران مشخص کنند کدام یک از موارد کاربست ایده را ملاک قرار می‌دهند تا ارزیابی بهتری از نتایج و روابط علی بین ایده و سیاست‌های عمومی مشخص شود. نقطه عظیم این پژوهش کاربست ایده از منظر چارچوب نهادی است. با این کار میزان اثرگذاری ایده‌هایی که در پی فعالیت بازیگر سیاسی شاخص در جامعه ایران تبلور یافته‌اند و دارای مفروضات و ادعاهایی در خصوص چگونگی انجام امور فرهنگی در جامعه هستند، بر سیاست‌های فرهنگی سنجیده می‌شوند.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر به انجام مقایسه‌ای با ماهیتی کیفی می‌پردازد که بین دو گروه داده کیفی انجام می‌شود. بر این اساس، در پژوهش حاضر ابتدا ایده‌های تکرارشونده به عنوان داده انتخاب شده و سپس بررسی می‌شود که آیا سیاست فرهنگی متناسب با آن ایده در عمل اتخاذ می‌شوند. از آنجایی که شناخت ایده‌های تکرارشونده مستلزم انجام پژوهش مستقلی بوده و خارج از محدودیت‌های پژوهش حاضر است، از داده‌های ثانویه‌ای استفاده می‌شود (نجم‌الهدی و همکاران، ۱۴۰۲) که برای مقایسه مورد نظر مناسب است. این داده‌ها حاصل بررسی مطالعه گفتمان‌های رؤسای جمهور در دوران ماه‌عسل است (نزدیک‌ترین دوره به دوره انتخابات) که طی آن ایده‌های تکرارشونده در خصوص سیاست‌های فرهنگی به تفکیک دوره‌های ریاست‌جمهوری استخراج شده‌اند. مزیت استفاده از این ایده‌ها برخوردار از مشروعیت عمومی است. رئیس‌جمهور در دوره نامزدی ریاست‌جمهوری ایده‌هایی را مطرح کرده که منجر به کسب آرای عمومی شده و مشروعیت لازم را برای تبدیل کردن ایده‌ها به سیاست به دست آورده‌اند. در نتیجه شرایط برای تغییر در سیاست عمومی با کمک این ایده‌ها مهیا شده است.

برای شناخت اثر ایده‌های تکرارشونده در سیاست‌های اتخاذشده، از روش تحلیل تطبیقی کیفی استفاده می‌شود. کاربست تحلیل تطبیقی کیفی در این پژوهش «الگوی ارزشیابی عضویت عمومی» است (احمدی و همکاران

۱۳۹۹، ۲۰). تحلیل مذکور از تعریف داده‌ها آغاز و به اختصاص نمره عضویت و خلاصه‌سازی استدلال نمره عضویت منتهی می‌شود. مطابق روش تحلیل تطبیقی کیفی بعد از مشخص شدن داده‌ها می‌بایست مبنایی برای مشاهده پیامد مشخص کرد؛ در پژوهش حاضر سیاست‌های اتخاذ شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان پیامد مورد انتظار تعیین می‌شود. به عبارتی، یک ایده تکرار شونده که توسط رئیس‌جمهور مطرح شده، می‌بایست در مدت چهار ساله ریاست جمهوری وی که هم‌زمان عهده‌دار ریاست شورای انقلاب فرهنگی است، تبدیل به مصوبه این شورا شود. همچنین روش تحلیل تطبیقی کیفی دارای پنج گونه مختلف فازی یا قطعی است (احمدی و همکاران ۱۳۹۹، ۲۰) که در اینجا از گونه قطعی استفاده می‌شود. در گونه‌های قطعی، زمانی که مقایسه انجام می‌شود، نتایج تنها در دو حالت تعلق داشتن (نمره یک) یا تعلق نداشتن (نمره صفر) بیان می‌شود که در پژوهش حاضر نمره یک به معنای مشاهده و نمره صفر به معنای عدم مشاهده یک ایده تکرار شونده در سیاست‌های شورا است. در انتهای پژوهش، تعداد نمرات کسب شده از حداکثر نمره قابل کسب به ازای هر دوره ریاست جمهوری جمع‌بندی شده و میزان (نرخ) تبدیل شدن ایده به سیاست نیز به دست می‌آید.

با عنایت به لزوم رعایت عینیت و روایی پژوهش و به دست آمدن یک تصویر مقایسه‌ای مناسب، مراحل ذیل در این پژوهش رعایت شده است:

داده‌های جمع‌آوری شده در خصوص ایده‌های تکرار شونده مربوط به چهار دوره ماه‌عسل است که اولین آن در سال ۱۳۷۶ و آخرین آن مربوط به سال ۱۳۸۸ است. در نظر گرفتن چهار دوره ریاست جمهوری برای انجام مقایسه می‌تواند تصویر جامعی را از نقش داشتن ایده‌ها ترسیم کند. این داده‌ها از نوع داده ثانویه هستند که ماحصل پژوهش انجام شده برای شناسایی ایده‌های ترویج شده توسط رئیس‌جمهور به عنوان بازیگر شاخص در عرصه سیاست‌گذاری فرهنگی است.

جهت استخراج سیاست‌های فرهنگی به مصوبات فهرست‌شده در وبسایت شورای عالی انقلاب فرهنگی (sccr.ir) رجوع می‌شود. به این منظور از وبسایت شورا استفاده شده و مصوبات به تفکیک دوره ریاست‌جمهوری استخراج می‌شوند. ملاک صرفاً مصوباتی است که توسط شورای اصلی اتخاذ شده باشد که ریاست آن را شخص رئیس‌جمهور عهده‌دار است. مصوبات گروه‌های زیرمجموعه شورا خارج از دایره این پژوهش است.

مصوبات استخراج‌شده حسب محتوا یا مضمونی که بر آن دلالت می‌کنند، گدگذاری می‌شوند. از این طریق نوع مصوبات (محسوب‌شدن به عنوان سیاست فرهنگی) و موضوعاتی که در قبالتشان سیاستی اتخاذ شده، مشخص می‌شود.

در نهایت با ایجاد جدول صحت مقایسه‌ای تطبیقی بین ایده‌های تکرارشونده و سیاست‌های اتخاذ‌شده انجام می‌شود.

یافته‌ها

ایده‌های تکرارشونده درباره فرهنگ

داده‌های مرتبط با ایده‌های تکرارشونده به صورت داده ثانویه از پژوهش (نجم‌الهدی و همکاران، ۱۴۰۲) استخراج شدند که در مجموع نشان‌دهنده ۳۱ ایده تکرارشونده در دوره ماه‌عسل است.

جدول ۲. دوره‌های ریاست‌جمهوری و ایده‌های تکرارشونده در قبال سیاست فرهنگی

دو ره	نام رئیس‌جمه ور منتخب	تاریخ شروع ماه‌عسل	تاریخ پایان ماه‌عسل	تعداد ایده تکرار شون
----------	-----------------------------	-----------------------	------------------------	----------------------------

ده بیان شده				
۷ مورد	۱۳/۰۸/۱۹ ۷۶	۱۳/۰۵/۱۲ ۷۶	آقای خاتمی	۱
۹ مورد	۱۳/۰۸/۱۸ ۸۰	۱۳/۰۵/۱۱ ۸۰	آقای خاتمی	۲
۶ مورد	۱۳/۰۸/۱۹ ۸۴	۱۳/۰۵/۱۲ ۸۴	آقای احمدی‌نژاد	۳
۹ مورد	۱۳/۰۸/۱۹ ۸۸	۱۳/۰۵/۱۲ ۸۸	آقای احمدی‌نژاد	۴

منبع: (نجم‌الهدی و همکاران، ۱۴۰۲)

با وجود تغییر دولت‌ها و حتی شخص رئیس‌جمهور تعداد ایده‌های تکرارشونده چندان تفاوتی با یکدیگر ندارند، اما دامنه موضوعاتی که بر آن دلالت می‌کنند، متنوع بوده و دارای محتوای متفاوتی است. با این وجود، مسائلی مانند آموزش، عدالت و جوانان در دوره‌های مختلف ریاست‌جمهوری مشترک هستند.

جدول ۳. ایده‌های تکرارشونده برای حوزه سیاست فرهنگی به تفکیک دوران ماه‌عسل

دوران ماه‌عسل	بازه زمانی	ایده‌های تکرارشونده در حوزه سیاست فرهنگی (تکرار بیش از یک مرتبه)
آقای خاتمی	دوره اول	توجه به نسل جوان اصلاح نظام آموزشی افزایش تحقیقات گسترش عدالت استفاده بهینه از امکانات ایجاد امنیت و آرامش برای شهروندان تقویت تشکلهای غیردولتی
	دوره دوم	توجه به نقدهای عمومی اهتمام به قانون‌گرایی افزایش مشارکت جوانان حمایت از تشکلهای قانونی و نهادهای مدنی

هدایت و کنترل رقابت‌های سیاسی افزایش آزادی بیان ارتقای اندیشه‌ها و دیدگاه با توجه به نیاز روز برخورد امنیتی با عوامل اغوای جوانان توسعه صنعت گردشگری		
ترویج ارزش‌های دینی و انقلابی برنامه‌ریزی برای ارتقا سطح علمی و دانش برنامه‌ریزی برای اصلاح نظام آموزش عالی برنامه‌ریزی برای افزایش استفاده از ظرفیت فرهنگی کشور تجلیل عالی از خانواده معظم شهیدان و ایثارگران ملاک قراردادن ارزش‌های دینی و انقلابی در فعالیت‌ها	دولت اول	آقای احمدی‌نژاد
ترویج فرهنگ ملی و مقابله با تهاجم فرهنگی	دولت دوم	

ایجاد یک ارتباط کارآمد بین دانشگاه و صنعت		
مبارزه با مفسدین و زیادی خواهان		
اصلاح ساختار حاکم بر آموزش و پژوهش		
ایجاد مشارکت عمومی در سرمایه گذاری ها		
تلاش برای اجرای عدالت در همه امور		
تلاش برای ترویج اندیشه ها و آرمان های جمهوری اسلامی ایران در دنیا		
تلاش برای ترویج جامعه آرمانی بر اساس آرمان های انقلاب		
توزیع یکسان منابع و ارائه خدمات		

در ادامه پژوهش به جهت انجام مقایسه عملی بین ایده های تکرار شونده حوزه فرهنگ و سیاست های اتخاذ شده در قالب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان نهاد سیاست گذار فرهنگی می بایست تمامی مصوبات شورا به تفکیک دوره ریاست جمهوری استخراج، کدگذاری و بر اساس محتوا تجمیع شوند. مصوبات انتشار یافته در وبسایت شورای عالی انقلاب فرهنگی، جهت چهار دوره ریاست جمهوری که یک بازه ۱۶ ساله را شامل می شود، دربرگیرنده ۶۸۶ مصوبه است. در پژوهش حاضر تمامی این مصوبات استخراج و کدگذاری لازم انجام شد و در نهایت با توجه به وجود محتوای مشترک در ۱۹۶ مورد تجمیع شدند.

مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی

اولین دوره ریاست جمهوری آقای خاتمی (سال ۱۳۷۶-۱۳۸۰)

بررسی مصوبات اتخاذ شده در زمان ریاست جمهوری آقای خاتمی نشان از اتخاذ ۲۱۵ مصوبه دارد که در حدود نیمی از مصوبات دربرگیرنده موضوعات فرهنگی هستند و الباقی مصوبات شامل موضوعات اداری و انتصاب افراد می‌شود. از این ۹۱ مورد مصوبه فرهنگی نام‌گذاری فرهنگی، توجه به شورای زنان، استفاده از یک منطق مشخص و توسعه امکانات آموزشی بیشترین مصوبه را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره ۴. مصوبات اتخاذ شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی دوره اول ریاست جمهوری آقای خاتمی

ردیف	شرح مصوبه	تعداد مصوبه
۱	انتصاب جدید یا اعطای سمت	۷۸
۲	اصلاح جزئی یا تکمیلی مصوبه قبلی	۲۶
۳	تصویب اساس نامه	۱۱
۴	اعمال تغییر در شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۰
۵	نام‌گذاری فرهنگی	۷
۶	ارتقای جایگاه شورای فرهنگی و اجتماعی زنان	۵
۷	به‌کارگیری یک منطق مشخص در سیاست‌گذاری	۵
۸	توسعه دادن امکانات آموزشی	۵

۹	ارتقای جایگاه شورای عالی اطلاع رسانی	۴
۱۰	یکسان سازی قوانین	۴
۱۱	ارتقای جایگاه شورای فرهنگ عمومی	۳
۱۲	افزایش کیفیت آموزش عالی	۳
۱۳	ایجاد نظام نظارتی و بازرسی قدرتمند	۳
۱۴	برنامه ریزی برای مقابله با خطرات امنیتی	۳
۱۵	افزایش تولید آثار هنری اسلامی	۲
۱۶	افزایش ضوابط مراکز علمی	۲
۱۷	ترویج ارزش های انقلابی و اسلامی در دانشگاه	۲
۱۸	تقویت تشکل های غیردولتی	۲
۱۹	حمایت از نخبگان	۲
۲۰	ارتقای جایگاه بانوان	۱
۲۱	ارتقای جایگاه شورای اسلامی شدن مراکز	۱
۲۲	ارتقای جایگاه شورای پژوهش های علمی	۱
۲۳	ارتقا جایگاه شورای هنر	۱
۲۴	ارتقا جایگاه شورای عالی برنامه ریزی	۱
۲۵	ارتقای جایگاه شورای عالی جوانان	۱
۲۶	ارتقای جایگاه کانون های فرهنگی و هنری مساجد	۱
۲۷	ارتقای جایگاه هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی	۱
۲۸	استفاده از روش های علمی برای حل مشکلات	۱
۲۹	اصلاح نظام آموزشی	۱
۳۰	افزایش اختیارات دانشگاه	۱

۱	افزایش امکانات کتابخانه‌ها	۳۱
۱	افزایش تحقیقات	۳۲
۱	افزایش تولید آثار هنری اسلامی	۳۳
۱	افزایش مشارکت عمومی برای ترویج ارزش‌های دینی	۳۴
۱	افزایش مشارکت عمومی در اداره امور	۳۵
۱	افزایش مشارکت متخصصان	۳۶
۱	افزایش نظارت بر محصولات کودکان	۳۷
۱	برنامه‌ریزی برای افزایش توانایی‌های رسانه‌ای	۳۸
۱	برنامه‌ریزی برای تربیت استعداد‌های برتر و نخبه‌آفرینی	۳۹
۱	ترویج ارزش‌های ایرانی اسلامی	۴۰
۱	ترویج ارزش‌های دینی	۴۱
۱	ترویج شعار سال	۴۲
۱	ترویج فرهنگ ملی و مقابله با تهاجم فرهنگی	۴۳
۱	توسعه فناوری	۴۴
۱	حفاظت از منابع موجود	۴۵
۱	حفظ کیفی آموزش عالی	۴۶
۱	حمایت از خانواده ایثارگران	۴۷
۱	حمایت از دانشجویان	۴۸
۱	حمایت از صنعت نشر	۴۹
۱	حمایت از فعالیت‌های فرهنگی هنری	۵۰
۱	حمایت از مراکز آموزشی غیردولتی	۵۱
۱	حمایت کردن از ورزش بانوان	۵۲
۱	رسیدگی به مشکل یک دانشگاه	۵۳

۵۴	طراحی سیاست بر مبنای ارزش‌های اسلامی	۱
۵۵	لغو مصوبه قبلی	۱
۵۶	مجوز برداشت از حساب	۱
۵۷	مخالفت با عضویت در کنوانسیون	۱
۵۸	همکاری مراکز علمی کشور با مراکز بین‌المللی	۱
جمع		۲۱۵

دومین دوره ریاست جمهوری آقای خاتمی (سال ۱۳۸۰-۱۳۸۴)

در دومین دوره ریاست آقای خاتمی بر شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۹۱ مصوبه به تصویب می‌رسند که در حدود نیمی از این مصوبات، سیاست فرهنگی محسوب می‌شوند. از میان ۹۱ مصوبه فرهنگی نام‌گذاری فرهنگی، حمایت از نخبگان، طراحی سیاست بر مبنای ارزش‌های اسلامی و رسیدگی به مشکل موسسه آموزشی در صدر مصوبات فرهنگی هستند.

جدول شماره ۵. مصوبات اتخاذ شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی دوره دوم ریاست جمهوری آقای خاتمی

ردیف	شرح مصوبه	تعداد مصوبه
۱	انتصاب جدید یا اعطای سمت	۵۵
۲	اصلاح جزئی یا تکمیلی مصوبه قبلی	۴۱
۳	تصویب اساس‌نامه یا آیین‌نامه	۴
۴	نام‌گذاری فرهنگی	۸
۵	حمایت از نخبگان	۷

۴	طراحی سیاست بر مبنای ارزش‌های اسلامی	۶
۴	رسیدگی به مشکل یک مؤسسه آموزشی	۷
۳	توسعه دادن امکانات آموزشی	۸
۳	ترویج ارزش‌های دینی و اخلاقی	۹
۳	افزایش تولید آثار هنری اسلامی	۱۰
۳	افزایش اختیارات دانشگاه	۱۱
۳	ارتقای جایگاه شورای عالی اطلاع‌رسانی	۱۲
۳	ارتقا جایگاه بانوان	۱۳
۲	طراحی چارچوب مشخص برای فعالیت‌ها	۱۴
۲	حمایت از مناطق زلزله‌زده	۱۵
۲	حمایت از دانش‌آموختگان حوزوی	۱۶
۲	حمایت از خانواده ایثارگران	۱۷
۲	توسعه فناوری	۱۸
۲	تفویض اختیار	۱۹
۲	به‌کارگیری یک منطق مشخص در سیاست‌گذاری	۲۰
۲	ارتقای جایگاه شورای فرهنگ عمومی	۲۱
۱	همکاری مراکز علمی کشور با مراکز بین‌المللی	۲۲
۱	لغو مصوبه قبلی	۲۳
۱	سهولت تأسیس مراکز علمی	۲۴
۱	رسیدگی به مشکل یک دانشگاه	۲۵
۱	حمایت از دانش شهرسازی و معماری	۲۶
۱	حمایت از جامعه دانشگاهی	۲۷
۱	حمایت از امور پرورشی	۲۸
۱	توجه به نقدهای عمومی	۲۹

۳۰	پاسداشت از یک شخصیت عالم	۱
۳۱	برنامه ریزی برای محرومیت زدایی	۱
۳۲	برنامه ریزی برای حمایت مالی دولت از مساجد	۱
۳۳	برخورد با مطبوعات متخلف	۱
۳۴	ایجاد یک ارتباط کارآمد بین دانشگاه و صنعت	۱
۳۵	ایجاد نظام نظارتی و بازرسی قدرتمند	۱
۳۶	ایجاد مراکز علمی و آموزشی بیشتر	۱
۳۷	افزایش هماهنگی در دستگاه های کشور	۱
۳۸	افزایش مشارکت جوانان	۱
۳۹	افزایش کمی و کیفی آموزش حوزوی در کشور	۱
۴۰	افزایش ضوابط مراکز علمی	۱
۴۱	افزایش تحقیقات	۱
۴۲	افزایش آزادی بیان	۱
۴۳	افزایش امکانات عمومی با توجه معیارهای ارزشی	۱
۴۴	اصلاح نظام آموزشی	۱
۴۵	اصلاح ساختار و فعالیت دستگاه های اجرایی	۱
۴۶	استفاده از روش های علمی برای حل مشکلات	۱
۴۷	ارتقای جایگاه شورای عالی جوانان	۱
۴۸	ارتقای جایگاه کمیته تعیین مصادیق پایگاه های اطلاع رسانی اینترنتی غیرمجاز	۱

۴۹	ارتقا جایگاه کمیته تأمین فضای فرهنگی و اجتماعی برگزاری آزمون‌های سراسری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی	۱
۵۰	ارتقای جایگاه شورای عالی جوانان	۱
۵۱	ارتقای جایگاه شورای پژوهش‌های علمی کشور	۱
۵۲	ارتقای جایگاه شورای ارزشیابی هنرمندان	۱
۵۳	ارتقا جایگاه شورای سیاست‌گذاری و نظارت بر انتخاب، ساخت و نصب مجسمه و یادمان	۱
۵۴	ارتقای اندیشه‌ها و دیدگاه با توجه به نیاز روز	۱
۵۵	اهتمام به قانون‌گرایی	۱
جمع		۱۹۱

اولین دوره ریاست‌جمهوری آقای احمدی‌نژاد (سال ۱۳۸۴-۱۳۸۸)

تعداد مصوبات اتخاذشده در زمان اولین دوره ریاست آقای احمدی‌نژاد بر شورای انقلاب فرهنگی به ۱۲۳ مورد کاهش می‌یابد که در حدود نیمی از این مصوبات سیاست فرهنگی به حساب می‌آیند. از ۶۲ مورد سیاست‌گذاری فرهنگی اتخاذشده، تنها مصوبات نام‌گذاری فرهنگی به شکل خاص در صدر موضوعات فرهنگی است. در مقایسه با دوره اول و دوم آقای خاتمی مصوبات دربرگیرنده موضوعات متنوع‌تری هستند و تمرکز بر موضوعات کمتر شده است.

جدول شماره ۶. مصوبات اتخاذشده در شورای عالی انقلاب فرهنگی دوره اول ریاست‌جمهوری آقای احمدی‌نژاد

ردیف	شرح مصوبه	تعداد مصوبه
۱	انتصاب جدید یا اعطای سمت	۳۸
۲	اصلاح جزئی یا تکمیلی مصوبه قبلی	۲۰
۳	تصویب اساس‌نامه یا آیین‌نامه	۳
۴	نام‌گذاری فرهنگی	۷
۵	حمایت از زبان فارسی	۳
۶	تلاش برای یکسان کردن قوانین	۳
۷	ترویج ارزش‌های دینی و انقلابی	۳
۸	برنامه‌ریزی برای محرومیت‌زدایی	۳
۹	برنامه‌ریزی برای ارتقای سطح علمی و دانش	۳
۱۰	اصلاح نظارت‌ها	۳
۱۱	ملاک قراردادن ارزش‌های دینی و انقلابی در فعالیت‌ها	۲
۱۲	حمایت از مناطق زلزله‌زده	۲

۱۳	جلوگیری از ایجاد انحراف در فرهنگ	۲
۱۴	توسعه دادن امکانات آموزشی	۲
۱۵	استفاده از دستاوردهای علمی و خلاقانه برای حفاظت از محیط زیست	۲
۱۶	ارتقای جایگاه شورای فرهنگ عمومی	۲
۱۷	محافظت از زبان و گویش محلی	۱
۱۸	حمایت از بازنشستگان	۱
۱۹	حمایت از اقلیت‌های دینی	۱
۲۰	حمایت فرهنگی از انرژی هسته‌ای	۱
۲۱	تلاش برای ترویج اندیشه‌ها و آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران در دنیا	۱
۲۲	تلاش برای ایجاد تقویت فضای ایده‌پردازی	۱
۲۳	تقویت هویت ملی	۱
۲۴	تفویض اختیار	۱
۲۵	ترویج دستاوردهای فرهنگی دفاع مقدس	۱
۲۶	پرهیز از برخورد سلیقه‌ای	۱
۲۷	بهبود وضعیت سلامت در جامعه	۱
۲۸	برنامه‌ریزی برای بهره‌مندی بیشتر از استعدادهای شهروندان	۱
۲۹	برنامه‌ریزی برای افزایش استفاده از ظرفیت فرهنگی کشور	۱
۳۰	افزایش هماهنگی و نظارت فعالیت‌های علوم قرآنی	۱
۳۱	افزایش فعالیت‌های فرهنگی بر اساس هنر ایرانی اسلامی	۱
۳۲	افزایش ضوابط حاکم بر مسابقات حافظان قرآن کریم	۱
۳۳	افزایش امکانات آموزشی	۱

۳۴	اصلاح تصویر ارائه شده از فعالیت های حکومت	۱
۳۵	ارتقای جایگاه هیئت کرسی های نظریه پردازی	۱
۳۶	ارتقای جایگاه نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه	۱
۳۷	ارتقای جایگاه شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم	۱
۳۸	ارتقای جایگاه شورای فرهنگی، اجتماعی زنان	۱
۳۹	ارتقای جایگاه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی	۱
۴۰	ارتقای جایگاه شورای فرهنگی دانشگاه	۱
۴۱	ارتقای جایگاه بانوان در جامعه	۱
جمع		۱۲۳

دومین دوره ریاست جمهوری آقای احمدی نژاد (سال ۱۳۸۸-۱۳۹۲)

طی دومین دوره ریاست آقای احمدی نژاد تعداد کلی مصوبات نسبت به دوره اول افزایش نسبی می یابد و در مجموع ۱۵۷ مصوبه اتخاذ می شوند، اما تعداد مصوبات فرهنگی تنها حدود یک سوم مصوبات را شامل می شود. از مجموع ۵۵ مصوبه فرهنگی اصلاح ساختار حاکم بر آموزش و پژوهش، توسعه دادن امکانات آموزشی و نام گذاری فرهنگی بیش از همه موضوعات مورد توجه قرار گرفته اند.

جدول شماره ۷. مصوبات اتخاذ شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی دوره دوم ریاست جمهوری آقای احمدی نژاد

ردیف	شرح مصوبه	تعداد مصوبه
۱	انتصاب جدید یا اعطای سمت	۸۴
۲	اصلاح جزئی یا تکمیلی مصوبه قبلی	۱۶
۳	تصویب اساس نامه یا آیین نامه	۲

۴	اصلاح ساختار حاکم بر آموزش و پژوهش	۵
۵	توسعه‌دادن امکانات آموزشی	۵
۶	نام‌گذاری فرهنگی	۵
۷	تلاش برای ترویج اندیشه‌ها و آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران در دنیا	۳
۸	افزایش اختیارات وزرا	۲
۹	افزایش مشارکت عمومی در اداره امور	۲
۱۰	حمایت از نخبگان	۲
۱۱	ارتقای جایگاه ستاد توسعه زیست‌فناوری	۱
۱۲	ارتقای جایگاه ستاد منشور توسعه قرآنی	۱
۱۳	ارتقای جایگاه شورای فرهنگ عمومی	۱
۱۴	ارتقای جایگاه شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱
۱۵	ارتقای جایگاه شورای فرهنگ عمومی	۱
۱۶	ارتقای جایگاه شورای فرهنگ عمومی استان	۱
۱۷	ارتقای جایگاه شورای فرهنگ عمومی شهرستان	۱
۱۸	ارتقای جایگاه شورای هماهنگی فعالیت‌های قرآن و عترت دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی	۱

۱	ارتقای جایگاه هیئت توسعه فرهنگ قرآنی	۱۹
۱	استفاده از دستاوردهای علمی و خلاقانه برای حفاظت از محیط زیست	۲۰
۱	اصلاح فعالیت مدیران بر اساس ارزش‌های انقلابی و ارزشی	۲۱
۱	افزایش اختیارات شورای فرهنگ عمومی	۲۲
۱	افزایش فعالیت‌های بین‌المللی برای آبادانی کشور	۲۳
۱	افزایش فعالیت‌های حوزوی	۲۴
۱	ایجاد فضای باز فکری و توجه به نقدهای عمومی	۲۵
۱	ایجاد یک ارتباط کارآمد بین دانشگاه و صنعت	۲۶
۱	برنامه‌ریزی برای آموزش آموزه‌های قرآنی در تمامی مقاطع تحصیلی مدارس و دانشگاه	۲۷
۱	برنامه‌ریزی برای محرومیت‌زدایی	۲۸
۱	تسریع امور اداری دانشگاه	۲۹
۱	تقویت هویت ملی	۳۰
۱	تلاش برای افزایش جمعیت	۳۱
۱	تلاش برای ایجاد تقویت فضای ایده‌پردازی	۳۲
۱	تلاش برای پاسداشت خانواده ایثارگران	۳۳

۱	تلاش برای ترویج جامعه آرمانی بر اساس آرمان‌های انقلاب	۳۴
۱	تلاش برای یکسان کردن قوانین	۳۵
۱	توزیع یکسان منابع و ارائه خدمات	۳۶
۱	حفظ کیفی آموزش عالی	۳۷
۱	حمایت از دانشجویان خارجی محصل در کشور	۳۸
۱	حمایت از مناطق زلزله‌زده	۳۹
۱	شورای سیاست‌گذاری جایزه علمی-فناوری پیامبر اعظم(ص)	۴۰
۱	ایجاد مشارکت عمومی در سرمایه‌گذاری‌ها	۴۱
۱۵۷	جمع	

با انتخاب مصوباتی از شورا که ماهیت فرهنگی دارند، درک اثر ایده‌ها لازم است تا عملیات واسنجی صورت بگیرد. در این صورت تعداد ایده‌های تکرارشونده در هر دوره ریاست‌جمهوری که ملاک واسنجی این پژوهش هستند، حداکثر نمره ممکن به حساب می‌آیند و سپس تنها به ایده‌هایی که در سیاست دیده می‌شوند نمره یک (به معنای عضویت کامل) داده می‌شود. میزان نمرات کسب‌شده از حداکثر نمره ممکن نمایشگر اثرگذاری ایده بر سیاست فرهنگی است.

مقایسه بین ایده‌های بیان‌شده و سیاست‌های فرهنگی اتخاذشده

واسنجی دوره اول ریاست‌جمهوری آقای خاتمی

در اولین دوره ریاست‌جمهوری آقای خاتمی تعداد ایده‌های تکرارشونده شناسایی‌شده دربرگیرنده هفت ایده متفاوت است. به این جهت حداکثر نمره برابر ۷ است. با انجام مقایسه بین ایده‌های تکرارشونده و مصوبات مشخص

شد چهار مورد به مصوبه تبدیل شده‌اند. لذا نمره اکتساب شده ۴ از ۷ بوده که به معنای تبدیل شدن بیش از نیمی از مصوبات به سیاست فرهنگی است. از طرفی برای ایده ایجاد امنیت و آرامش برای شهروندان سه مصوبه و برای تقویت تشکلهای غیردولتی نیز دو مصوبه وجود دارد که نشان از اهمیت این دو ایده در نظر اعضای شورا است.

جدول شماره ۸. مقایسه بین ایده‌های بیان شده در گفتمان سیاسی دوران ماه عسل و سیاست‌های فرهنگی مصوب

ردیف	ایده مؤکد رئیس جمهور	مشاهده شده در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱	توجه به نسل جوان	۰
۲	اصلاح نظام آموزشی	۱
۳	افزایش تحقیقات	۱
۴	گسترش عدالت	۰
۵	استفاده بهینه از امکانات	۰
۶	ایجاد امنیت و آرامش برای شهروندان	۱
۷	تقویت تشکلهای غیردولتی	۱
جمع		۴

واسنجی دوره دوم ریاست جمهوری آقای خاتمی

در دوم دوره ریاست جمهوری آقای خاتمی تعداد ایده‌های تکرارشونده شناسایی شده شامل ۹ موضوع بوده که حداکثر نمره قابل کسب نیز به همین میزان است. با انجام مقایسه بین ایده‌های تکرارشونده و مصوبات اتخاذ شده

نمره ۵ کسب می‌شود که به معنای تبدیل شدن بیش از نیمی از مصوبات به سیاست فرهنگی است که این مقدار با دوره اول ریاست جمهوری نزدیک به هم است. در این دوره، برخلاف دوره اول ریاست جمهوری، تمامی ایده‌های تکرار شونده دارای یک مصوبه هستند و علی‌رغم مصوب شدن در اولویت پایین‌تری نسبت به سایر موضوعات قرار دارند.

جدول شماره ۹: مقایسه بین ایده‌های بیان‌شده در گفتمان سیاسی دوران ماه‌عسل و سیاست‌های فرهنگی مصوب

ردیف	ایده مؤکد رئیس‌جمهور	مشاهده‌شده در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱	توجه به نقدهای عمومی	۱
۲	اهتمام به قانون‌گرایی	۱
۳	افزایش مشارکت جوانان	۱
۴	حمایت از تشکلهای قانونی و نهادهای مدنی	۰
۵	هدایت و کنترل رقابت‌های سیاسی	۰
۶	افزایش آزادی بیان	۱
۷	ارتقای اندیشه‌ها و دیدگاه با توجه به نیاز روز	۱
۸	برخورد امنیتی با عوامل اغوای جوانان	۰
۹	توسعه صنعت گردشگری	۰
جمع		۵

واسنجی دوره اول ریاست‌جمهوری آقای احمدی‌نژاد

در دوره اول ریاست‌جمهوری آقای خاتمی تعداد ایده‌های تکرارشونده شناسایی‌شده بر شش موضوع دلالت می‌کند؛ بنابراین حداکثر نمره قابل کسب نیز همین مقدار است. با انجام مقایسه بین ایده‌های تکرارشونده و مصوبات اتخاذ شده نمره ۴ کسب می‌شود که به معنای تبدیل شدن دوسوم ایده‌ها به سیاست فرهنگی است. این مقدار در مقایسه با دو دوره اول و دوم ریاست‌جمهوری آقای خاتمی افزایش داشته است. از طرفی جهت ایده ترویج ارزش‌های دینی و انقلابی ۳ مصوبه، برای برنامه‌ریزی برای ارتقا سطح علمی و دانش ۳ مصوبه، ملاک قراردادن ارزش‌های دینی و انقلابی در

فعالیت‌ها ۲ مصوبه وجود دارد که این مسئله نشان می‌دهد ایده‌های تکرارشونده توانسته‌اند در ذهن سیاست‌گذاران تثبیت شوند و تقریباً تمامی این ایده‌ها در زمره موضوعات بااهمیت شورا قرار گرفته‌اند که چندین مصوبه به آنها اختصاص یافته است.

جدول شماره ۱۰. مقایسه بین ایده‌های بیان‌شده در گفتمان سیاسی دوران ماه‌عسل و سیاست‌های فرهنگی مصوب

ردیف	جمهور ایده مؤکد رئیس	مشاهده‌شده در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱	ترویج ارزش‌های دینی و انقلابی	۱
۲	برنامه‌ریزی برای ارتقا سطح علمی و دانش	۱
۳	برنامه‌ریزی برای اصلاح نظام آموزش عالی	۰
۴	برنامه‌ریزی برای افزایش استفاده از ظرفیت فرهنگی کشور	۱
۵	تجلیل عالی از خانواده معظم شهیدان و ایثارگران	۰
۶	ملاک قراردادن ارزش‌های دینی و انقلابی در فعالیت‌ها	۱
	جمع	۴

واسنجی دوره دوم ریاست جمهوری آقای احمدی نژاد

در دوره دوم ریاست جمهوری آقای خاتمی تعداد ایده‌های تکرارشونده شناسایی شده به ۹ مورد افزایش می‌یابد که حداکثر نمره قابل کسب نیز به همین میزان است. با انجام مقایسه بین ایده‌های تکرارشونده و مصوبات اتخاذ شده نمره ۶ کسب می‌شود که به معنای تبدیل شدن دوسوم ایده‌ها به سیاست فرهنگی است. این مقدار برابر با دوره اول ریاست جمهوری است. در این دوره از میان ایده‌های تکرارشونده دو ایده اصلاح ساختار حاکم بر آموزش و پژوهش و تلاش برای ترویج جامعه آرمانی بر اساس آرمان‌های انقلاب به ترتیب ۵ و ۳ مصوبه را به خود اختصاص داده‌اند که نشان از اهمیت بالای این موضوعات برای سیاست‌گذاران بوده است. از طرفی کاهش کلی تعداد سیاست‌های فرهنگی مصوبه شده و افزایش تعداد مصوبات اختصاص یافته به این دو ایده را می‌توان دال بر موفقیت بالای این دو ایده تلقی کرد.

جدول شماره ۱۱: مقایسه بین ایده‌های بیان شده در گفتمان سیاسی دوران ماه عسل و سیاست‌های فرهنگی

ردیف	ایده مؤکد رئیس جمهور	مشاهده شده در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱	ترویج فرهنگ ملی و مقابله با تهاجم فرهنگی	۰
۲	ایجاد یک ارتباط کارآمد بین دانشگاه و صنعت	۱
۳	مبارزه با مفسدین و زیادی خواهان	۰
۴	اصلاح ساختار حاکم بر آموزش و پژوهش	۱

۵	ایجاد مشارکت عمومی در سرمایه‌گذاری‌ها	۱
۶	تلاش برای اجرای عدالت در همه امور	۰
۷	تلاش برای ترویج اندیشه‌ها و آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران در دنیا	۱
۸	تلاش برای ترویج جامعه آرمانی بر اساس آرمان‌های انقلاب	۱
۹	توزیع یکسان منابع و ارائه خدمات	۱
جمع		۶

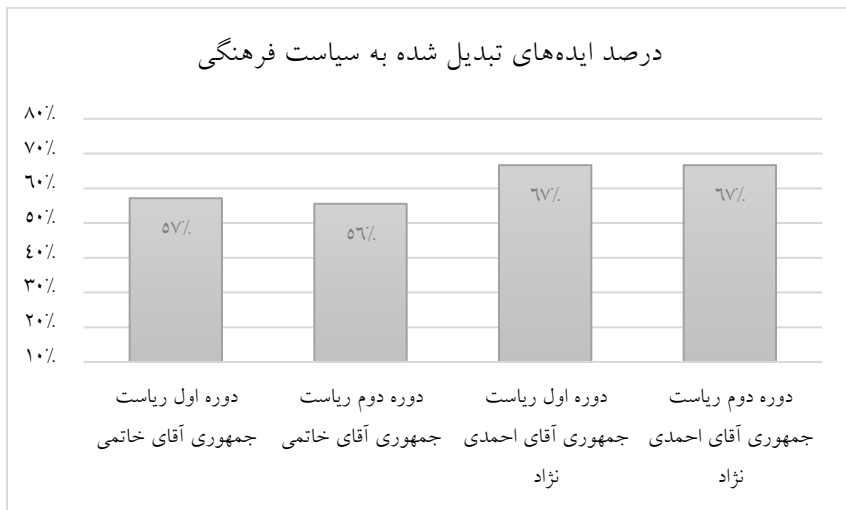
نتیجه‌گیری و توصیه سیاستی

تلاش برای درک عوامل ایجادکننده تغییر در سیاست‌های عمومی، پژوهشگران را به سنجش متغیرهای گوناگون به عنوان عامل توضیح‌دهنده تغییر ترغیب کرده است. سیر کلی این مطالعات را می‌توان در دو نسل تقسیم‌بندی کرد که در نسل اول مهارت تصمیم‌گیری سیاست‌گذاران و تسلط‌شان بر اطلاعات در کانون مطالعات است. در نسل دوم محیط سیاست‌گذاری و ماهیت پیچیده مشکلات عمومی مورد توجه قرار گرفت. یکی از دستاوردهای مهم مطالعات نسل دوم، توجه به نقش ایده است. ایده از یک سو برای سیاست‌گذاران مزیت کاستن از سختی شناخت دنیای پیرامون و امکان‌پذیر شدن تصمیم‌گیری را به همراه دارد و از سوی دیگر به بازیگران سیاسی فرصت تثبیت کردن نگرش خود در اذهان عمومی و کسب قدرت برای تحقق اهداف‌شان را می‌دهد. کارکرد خاص ایده باعث شد تا از دهه ۹۰ میلادی ایده‌ها با دقت و گستردگی بیشتری در مطالعات سیاست‌های عمومی به کار گرفته شوند که حاصل آن مطرح‌شدن جریانی موسوم به جریان چرخش به سوی ایده است. پژوهش‌های انجام‌شده در ذیل جریان چرخش به سوی ایده، حسب مفروضاتی که دارند، ایده را به منزل اکتشاف، ابزار

استراتژیک و چارچوب نهادی در نظر می‌گیرند. علی‌رغم تفاوت در کاربست ایده، هر سه نگرش به نتیجه مشترک اهمیت‌داشتن ایده منتهی شده‌اند. البته این نتیجه‌گیری کلی بوده و ضرورت انجام پژوهش‌های تکمیلی را برای شناخت بهتر نقش ایده در فرایند سیاست‌گذاری و سیاست‌های عمومی را یادآور می‌شود.

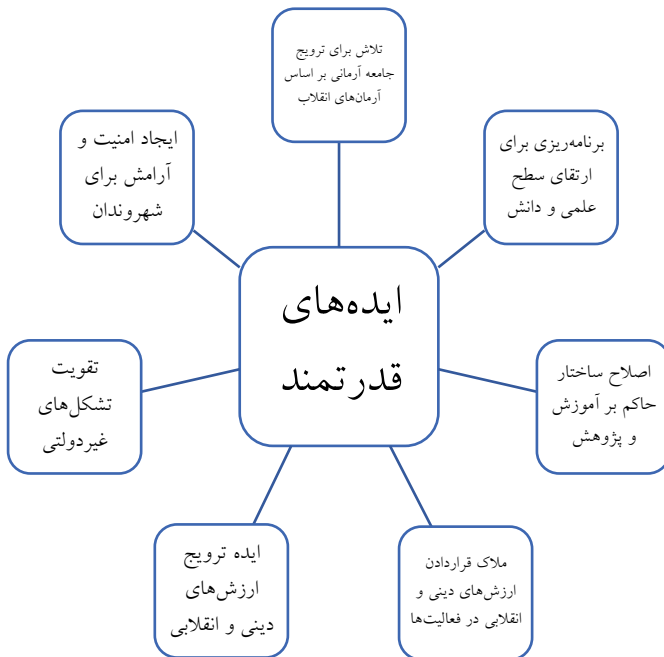
پژوهش حاضر در تلاش برای افزودن به دانش موجود به مطالعه نقش ایده در محیط سیاست‌گذاری ایران می‌پردازد و به این منظور خرده‌نظام سیاست‌های فرهنگی به عنوان سیاست‌های عمومی مورد بررسی قرار گرفت. سیاست‌گذاری فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران داری ویژگی منحصر به فردی است؛ زیرا سیاست‌های کلان فرهنگی در ایران به‌طور خاص در یک نهاد به صورت متمرکز اتخاذ می‌شوند و تعدادی از اعضای تصمیم‌گیرنده در این نهاد با تغییر دولت تغییر می‌یابند. بنابراین دولت جدید این فرصت را می‌یابد که ایده‌های مدنظر خود را با متقاعد کردن دیگر اعضای به سیاست بدل کند. پژوهش حاضر مقایسه‌ای بین ایده‌هایی که چهار رئیس‌جمهور مختلف به عنوان نماینده دولت جدید در دوران ماه‌عسل ریاست خود به آن تأکید می‌کنند، با مصوباتی که هر کدام در طول مدت ریاست خود بر شورای انقلاب فرهنگی به تصویب می‌رسانند، انجام داده است. نتیجه مقایسه مذکور نشان‌دهنده تبدیل‌شدن حداقل نیمی از ایده‌ها به سیاست عمومی در دوره اول و دوم آقای خاتمی است و پس از آن در دوره اول و دوم ریاست‌جمهوری آقای احمدی‌نژاد، این مقدار به دوسوم ایده‌ها افزایش می‌یابد. این میزان از تبدیل‌شدن ایده به سیاست نشان از اثرگذاری رو به رشد ایده‌ها در تغییر سیاست دارد.

شکل ۱: درصد ایده‌های تبدیل شده به سیاست فرهنگی

همچنین در خصوص ایده‌هایی نظیر «ایجاد امنیت و آرامش برای شهروندان» «تقویت تشکلهای غیردولتی»، «ایده ترویج ارزش‌های دینی و انقلابی»، «برنامه‌ریزی برای ارتقای سطح علمی و دانش» «ملاک قراردادن ارزش‌های دینی و انقلابی در فعالیت‌ها»، «اصلاح ساختار حاکم بر آموزش و پژوهش» و «تلاش برای ترویج جامعه آرمانی براساس آرمان‌های انقلاب» بیش از یک مصوبه اتخاذ شده که می‌توان این ایده‌ها را به لحاظ توانایی تأثیرگذاری و تغییر سیاست «ایده قدرتمند» دانست (کارستینسن و اشمیت، ۲۰۱۶).

شکل ۲. ایده‌های قدرتمندی که در یک دوره ریاست‌جمهوری منجر به تصویب شدن چندین مصوبه شده‌اند

در نهایت نتایج پژوهش حاضر مؤید نقش ایده در مطالعه تغییر سیاست بوده و گامی در امتداد پژوهش‌های جریان چرخش به سوی ایده با در نظر گرفتن محیط سیاست‌گذاری جمهوری اسلامی ایران است. نتایج به دست آمده را می‌توان به دیگر حوزه‌های سیاست عمومی تعمیم داد و انتظار داشت انجام پژوهش‌های تکمیلی با محوریت ایده در حوزه‌های مختلف به نتایج مشابهی منتهی شود. بر این اساس، توصیه می‌شود ایده‌های تکرار شونده را به عنوان مبنایی برای تغییر سیاست به‌ویژه در مطالعات آینده پژوهی استفاده کرد تا برآورد تغییرات آتی سیاست عمومی در ایران با صحت و دقت بیشتری امکان‌پذیر شود.

فهرست منابع:

۱. احمدی، هانیه و همکاران (۱۳۹۹). «تحلیل تطبیقی کیفی و خط‌مشی عمومی». *روش‌شناسی علوم انسانی*، سال ۲۶، شماره ۱۰۳.
۲. نجم‌الهدی، سیداحسان و همکاران (۱۴۰۲). *عاملیت کارگزاران در سیاست‌گذاری فرهنگی؛ مطالعه گفتمان‌های ریاست‌جمهوری ایران (۱۳۶۸ تا ۱۳۹۶)*، سیاست‌گذاری عمومی، ۹(۴).
۳. نجم‌الهدی، سیداحسان و محمدرضا یزدانی‌زهرانی (۱۴۰۰). *چارچوب تحلیل روایی سیاست: درک و کاربرد تحلیل روایت در پژوهش‌های سیاست‌گذاری عمومی، سیاست‌گذاری عمومی*، سال ۷، شماره ۱.

English

4. Baumgartner, F. R., & Jones, B. D (2010). *Agendas and instability in American politics*. University of Chicago Press.

5. Béland ،D (2019). **How ideas and institutions shape the politics of public policy**. Cambridge University Press.
6. Butt ،A.I (2019). Public Policy and Ideation. In: Grimm ،H.M. (eds) **Public Policy Research in the Global South**. Springer ،Cham.
7. Cairney ،P (2019). **Understanding public policy: theories and issues** (Vol. 2). Bloomsbury Publishing.
8. Campbell ،J. L (2002). "Ideas ،Politics ،and Public Policy". *Annual review of sociology* ،28(1).
9. Carstensen ،M. B. ،& Schmidt ،V. A (2016). "Power Through ،Over and in Ideas: Conceptualizing Ideational Power in Discursive Institutionalism". *Journal of European public policy* ، 23(3).
10. John ،P (2018). "Theories of policy change and variation reconsidered: a prospectus for the political economy of public policy". *Policy sciences* ، 51(1) ،1-16.
11. Larsson ،O. L (2015). "Using post-structuralism to explore the full impact of ideas on politics". *Critical Review* ،27(2).
12. Vivien A. Schmidt (2011) "Speaking of change: why discourse is key to the dynamics of policy transformation" ،*Critical Policy Studies* ،(5:2)
13. Shearer ،J. C. ،Abelson ،J. ،Kouyaté ،B. ،Lavis ،J. N. ، & Walt ،G (2016). "Why do policies change? Institutions ،interests ،ideas and networks in three cases of policy reform". *Health policy and planning* ، 31(9).

14. Swinkels ،M (2020). “How Ideas Matter in Public Policy: A Review of Concepts ،Mechanisms and Methods”. *International Review of Public Policy* ، 2(2: 3).
15. Taylor-Gooby ،P(2005). *Ideas and Welfare State Reform in Western Europe*. Palgrave.
16. [http:// www.sccr.ir](http://www.sccr.ir)